

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

טלטול כלי שמלאכתו להיתר וכלי שמלאכתו לאיסור

(קכ"ד א') **משנה:** (4) כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך. (2) רבי נחמיה אומר: אין ניטלין אלא לצורך.

מאי לצורך ומאי שלא לצורך?

ומסיק רבא, לצורך, דבר שמלאכתו להיתר בין לצורך גופו בין לצורך מקומו. שלא לצורך ואפילו מחמה לצל. ודבר שמלאכתו לאיסור, לצורך גופו ולצורך מקומו - אין, מחמה לצל - לא.

ואתא רבי נחמיה למימר ואפילו דבר שמלאכתו להיתר, לצורך גופו ולצורך מקומו - אין. מחמה לצל - לא (אבל כלי שמלאכתו לאיסור, לא התיר רבי נחמיה לטלטל אפילו לצורך גופו).

(ומסיק) דווקא היכא דאיכא תורת כלי עליו (מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור עכ"פ לצורך גופו ומקומו). אבל היכא דליכא תורת כלי עליו - לא.

(קכ"ד ב') רב מרי בר רחל הוה ליה ההיא בי סדיותא (מצעים של לבד) בשמשא (וחשש לקלולס). אתא לקמיה דרבא. אמר ליה: מהו לטלטולינהו? אמר ליה: שרי.

(אמר לו) אית לי אחרינא (שסבר כשיטת רבה שאפילו כלי שמלאכתו להיתר ניטל רק לצורך גופו ומקומו, אבל לא מחמה לצל). חזו לאורחין (וא"כ צריך לגופם). אית לי נמי לאורחים. אמר ליה: גלית אדעתין דכרבה סבירא לך. לכולי עלמא שרי. לדידך אסיר.

שיטות הראשונים

טלטול כלים מחמה לצל ולצורך גופו ומקומו: פסקו רי"ף, רמב"ם, ורא"ש, כדעת רבא בביאור המשנה, וכתנא קמא. הלכך, דבר שמלאכתו להיתר, מטלטל אפילו מחמה לצל. ודבר שמלאכתו לאיסור, רק לצורך גופו ולצורך מקומו. וכן פסק השו"ע¹.

טלטול כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל ע"י כזר או תינוק: כתב הרא"ש בתשובה, דכלי שמלאכתו לאיסור, יש לו היתר אפילו מחמה לצל ע"י כזר או תינוק². ודעת רשב"א ועוד, לאסור (אא"כ מונח על הכלי דבר המיוחד לו)³. והשו"ע⁴

1. או"ח שחג-ד. ובהגדרת כלי שמלאכתו לאיסור, כתב המשנ"ב (ס"ק י) שמיוחד לדבר שאסור לעשות בשבת, ואפילו אם רק רוב מלאכתו לאיסור, הוא גם כן בכלל זה. וראה ביה"ל (ד"ה קורדום) דמשמע מיניה דתיתי בעינן (שיהא עיקרו מיועד לאיסור, וגם רוב תשמישו לאיסור), שכתב שאם דרך הכלי להשתמש בה להיתר וגם לאיסור, אלא שלאסור משתמשים בה יותר, עדיין אינו נחשב כלי שמלאכתו לאיסור, ולא מקצה דעתיה מיניה, אלא דווקא אם עיקרה מיוחד רק למלאכת איסור, ורק לפעמים משתמש בה להיתר, עיי"ש. עוד כתב המשנ"ב (ס"ק יב) שמותר להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור, רק כשאין לו כלי היתר. מקורות - רמב"ם (הל' שבת כהג).

2. וזהו ששינוי במדוכה אם יש עליה שום, מטלטלין אותה, ואע"ג דלא אמרו (קמ"ב ב') כזר או תינוק אלא למת, התם במוקצה מחמת גופו כאבנים וכיו"ב, אי נמי בארנקי מליאה מעות דבטל לגבי מעות, דהוו כמו אבנים. אבל מדוכה, כיוון שיש עליה תורת כלי, שרי לטלטלה אגב אוכלין שעליה.

3. ומפרשים שמדוכה היינו טעמא דשרי לטלטלה אגב שום שעליה, מפני שהמדוכה לשום, כקדירה לתבשיל. שהיא תשמיש לשום מבעוד יום. הלכך שרי לטלטלה אפילו מחמה לצל. ב"י או"ח שחג. וכתב כן בשם הכל-בו, הכותב כן בשם בעל ההשלמה לאסור.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כתב דעת הרא"ש בשם יש מתירים⁵.

הנחת כלי שמלאכתו לאיסור שטלטלו לצורך מקומו: כתבו תוספות, מרדכי, ר"ן, והגהות אשר"י, שאם התחיל לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור בשביל שצריך לגופו או למקומו, מותר להוליכו אפילו לחדרו אם ירצה. וכן פסק השו"ע⁶.

טלטול כלי שמלאכתו לאיסור, כשאי אפשר לטלטלו לצורך גופו: דעת הר"ז⁷, דכל שאינו ראוי בשום צד לטלטלו לצורך גופו, אין מטלטלין אותו לצורך מקומו⁸. ודעת הרשב"א, דאע"ג דלא חזי לצורך גופו, מכל מקום לצורך מקומו, מותר⁸.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שח)

ג. כלי שמלאכתו לאיסור, מתיר לטלטלו (ואם נשתמש לאיסור בבין השמשות כגון נר שהדלק, עין לעיל סי' רע"ט), בין לצורך גופו כגון קרנף של זיהבים או נפחים לפצע בו אגוזים, קרדום לחתוך בו דבילה; בין לצורך מקומו דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מנח שם, ומתיר לו לטלו משם ולהניחו באיזה מקום שיצאה; אבל מחמה לצל דהיינו שאינו צריך

והגר"א (שח"ה) הכריע כהרשב"א שגם כלי שמלאכתו לאיסור אין לטלטל מחמה לצל ע"י ככר או תינוק (ולגבי טלטול מוקצה מחמת איסור לצורך גופו ומקומו, עין לעיל, מ"ד א', במשנת מטלטלין נר חדש אבל לא ישן).

וזה לשון הרשב"א (עבודת הקודש, בית מועד, שער ה, בדיני מוקצה ונולד ביום טוב): מדוכה בזמן שיש בה שום וכיוצא בו מן הנדוכין במדוכה - מטלטלין אותה אפילו מחמה לצל. ואם ריקה - אין מטלטלין אותה אלא לצורך גופו או לצורך מקומה כשאר כלים שמלאכתן לאיסור. בזמן שיש בה שום למה מטלטלה, והלא לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד? לפי שלא נאסרה המדוכה אלא מחמת מלאכה זו של שחיקת שום וכיוצא בה, ועכשיו הרי היא משמשת היתר במלאכתה, נמצא האוסרה מתירה כקדירה המטלטלת עם התבשיל. המדוכה מלאכה להיתר ביום טוב, ולפיכך אפילו אין בה שום מטלטלין אותה אפילו מחמה לצל. עכ"ל. ולפי זה אין מטלטלין אלא אם יש בתוכו דבר המיוחד לו. וכן דייק לשון הברייתא, שום דוקא (ביאור הגר"א). וכן פסק הרשב"א בחידושו (שבת קכ"ג א', ד"ה הא דתנן מדוכה).

4. או"ח שח"ה, מקורות - רא"ש (שו"ת, כלל כב, סי' ח).

5. והט"ז (או"ח שיאה) השיג על דברי השו"ע בסעיף זה, ובביאור הגר"א כתב שהאמת כדברי הט"ז.

6. או"ח שח"ה, ונחלקו האחרונים כשהתחיל לטלטלו באיסור: דעת המג"א (שח"ס ק"ז; רס"ס ק"ט) שרשאי לטלטלו יותר. ודעת הגר"א (רס"ס ק"י) דלא התירו אלא כשהתחיל לטלטל ברשות. מקורות - תוספות (ביצה ג' ב', ד"ה אבל). ר"ן (ב א ברי"ף, ד"ה ומינה). מרדכי (ביצה סי' תרמה). הגהות אשר"י (ביצה, פ"א, סי' א, ד"ה מההיא).

7. וראיה מהסוגיא בפרק מי שהחשיך (קנ"ד ב') דאמר רב הונא: היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית (כגון קרני דאומנא, שאינם ראויים לטלטול), מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה, ומתיר החבלים והשקין נופלים. ומקשה, והא קא מבטל כלי מהיכנו! ומוקי לה בשליפי זוטרי. וקשה, שליפי רברבי נמי יביא כרים ויניח תחתיהן; ואי משום ביטול כלי מהיכנו, לכשיצטרך לכרים יסלק שליפין ביד! ובשלמא לסלק מעל גבי חמור אסור, משום דהא גבא דחמרא לא צריך ליה בשבת, אבל מעל גבי כרים מיהא שרי. רשב"א.

8. ובביאור הגמרא (קנ"ד ב') כתב הרשב"א, ונראה לי דאילו היו שליפי רברבי מוטלין על גבי כרים וכסתות אי נמי על גבי קרקע והוא צריך למקומן מטלטלין לצורך מקומן, אבל להביא כרים לכתחלה ולשים תחתיהם כדי שיטלטלם ביד לאחר מכן לצורך מה שעשינו לו מקום בידים לא, שאינו בדין דמה שהוא אסור לטלטלו נסבב ונגרם אנו לטלטלו ממש בידים, ועוד דמיחזי כחוכא ליטלו מעל גבי חמורו אסרתו ואתה בא להתיר לטרוח ולהביא כלים ולטלטלו בידים לבסוף, ואינו דומה למה שהתיר רב הונא להביא כרים ולהניח תחת שליפי זוטרי, דהתם לא מטלטל ליה בידים אבל מנער הוא את הכר והן נופלין מאליהם. ולעניין הלכה, ראה שו"ת שבט הלוי (ח"י, סי' נט). מקורות - ר"ז (הו"ד ברשב"א). רשב"א (שבת קנ"ד ב', ד"ה והא מבטל).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לְטַלְטֵלוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי שְׂרָא שְׂיִשְׁבֵּר אוֹ יִגְנֹב שָׁם, אָסוּר.

הגה: כָּל מְקָצָה אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּטַלְטוּלוֹ, אֲבָל בְּנִגְיָעָה בְּעֶלְמָא שְׂאִינוּ מִנְדַּנְדּוּ, שְׂרִי. וְלָכֵן מִתֵּר לַגֵּעַ בְּמִנְוֵרָה שְׁבִבִית הַכְּנָסֶת שְׁנֵרוֹת דּוֹלְקוֹת עָלָיו, אוֹ בְּתַנּוּר שְׂדוּלֶק בּוֹ אֵשׁ. וְכֵן מִתֵּר לִקַּח דְּבַר הַתֵּר הַמָּנִיחַ עַל דְּבַר מְקָצָה (מְרַדְּכִי פ' כָּל הַפְּלִים וְרִישׁ בִּיצָה, וְרַבְּנֵי יְרוּשָׁם ח"ג וְהַמְּגִיד פכ"ה וְת"ה ס' ס"ז וְכָל בּוֹ סוּף דִּינֵי שַׁבָּת)...

ד. כָּלִי שֶׁמִּלְאכְתּוֹ לְהִתֵּר, מִתֵּר לְטַלְטֵלוֹ אֶפְלוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְצַרְף הַכָּלִי שֶׁלֹּא יִשְׁבֵּר אוֹ יִגְנֹב; אֲבָל שֶׁלֹּא לְצַרְף כָּלִל, אָסוּר לְטַלְטֵלוֹ. כְּתִבִּי הַקֶּדֶשׁ וְאֶכְלִין, מִתֵּר לְטַלְטֵלָם אֶפְלוֹ שֶׁלֹּא לְצַרְף כָּלִל. **הגה:** וְתַפְלִין אֵין לְטַלְטֵלָם כִּי אִם לְצַרְף (תֵּרָה"ד וְעַיִן בְּבִית יוֹסֵף). וְשׁוֹפֵר אָסוּר לְטַלְטֵלוֹ כִּי אִם לְצַרְף גּוֹפּוֹ אוֹ מְקוֹמוֹ (הג"א סוּף פָּרָק בְּמָה מְדַלִּיקִין).
ה. יֵשׁ מִתִּירִים לְטַלְטֵל כָּלִי שֶׁמִּלְאכְתּוֹ לְאָסוּר אֶפְלוֹ מִחֻמָּה לְצַל עַל יָדֵי כָּפָר אוֹ תִּינוּק.

(יו"ד, הלכות מילה, סימן רסו)

ב. מִילָה דְּזוּחָה יוֹם טוֹב וְשַׁבָּת, בְּזַמְנָהּ... **הגה:** וּמִתֵּר לְטַלְטֵל הָאֲזֵמֶל לְאַחַר הַמִּילָה לְהַצְנִיעוֹ בְּחֹצֵר הַמַּעֲרָב, אִף עַל גַּב דְּאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ עוֹד בְּאוֹתוֹ שַׁבָּת, דְּהָא לֹא הִקְצָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת מֵאַחַר דְּהִיָּה צָרִיךְ לוֹ בְּאוֹתוֹ שַׁבָּת, כֵּן נִרְאֶה לִי. (הִתֵּר טַלְטוּל כְּתוּב בַּתִּיב"ו נְתִיב א', וְהַטַּעַם הוּא דְּבָרֵי הַמַּחֲבֵר וְדָלָא כַּמְהִיר"ל)...

טלטול שבדי כלים

(קכ"ד ב') **משנה:** (1) כָּל הַכֵּלִים הַנִּיטְלִין בַּשַּׁבָּת, שֶׁבִּרְיָהֶן נִיטְלִין עִמָּהֶן. וּבִלְבַד שִׁיהוּ עוֹשִׂין מֵעֵין מִלְּאכָה (כֻּלְשָׁה): שֶׁבִּרְיָ עֲרִיבָה (לִישֵׁת בַּצֵּק) לִכְסוֹת בֶּהֶן אֶת פִּי הַחֲבִית. שֶׁבִּרְיָ זְכוּכִית לִכְסוֹת בֶּהֶן אֶת פִּי הַפֶּךְ. (2) רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר (לְחוּמָא): בִּלְבַד שִׁיהוּ עוֹשִׂין מֵעֵין מִלְּאכְתָּן (הִרְאִשׁוּנָה): שֶׁבִּרְיָ עֲרִיבָה, לְצוּק לְתוֹכָן מִקְפָּה (מֶרֶק עֵבֶה). וְשֶׁל זְכוּכִית, לְצוּק לְתוֹכָן שֶׁמֶן.

אִמַּר רַב יְהוּדָה אִמַּר שְׁמוּאֵל: מַחְלוּקֶת שֶׁנִּשְׁבְּרוּ בַּשַּׁבָּת; דִּמְר (תֵּנָא קִמָּא) סִבֵּר מוֹכֵן הוּא (כִּיּוּן שְׂרָאוּי גַם עֵתָה לְמִלְּאכָה), וּמֵר סִבֵּר נוֹלֵד הוּא (שְׁמַאֲתָמוּל לֹא לְמִלְּאכָה זֶה הִיא עוֹמֵד). אֲבָל (נִשְׁבְּרוּ) מַעֲרַב שַׁבָּת דְּבִרֵּי הַכֹּל מוֹתֵרִין, הוּאִיל וְהוֹכֵנוּ לְמִלְּאכָה מִבְּעוֹד יוֹם.

שיטות הראשונים

שבדי כלים הניטלים בשבת: בה"ג בשם רב צמח גאון פסק כרבי יהודה, הסובר שנחשבים נולד, ואסורים עד שיהיו ראויים למעין מלאכתן הראשונה. ורי"ף, רמב"ם, ורא"ש, פסקו כדעת רבי מאיר, הסובר שאם ראויים למלאכה כלשהי ניטלים. וכן פסק השו"ע.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שח)

ו. כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ, אֶפְלוֹ בַּשַּׁבָּת, מִתֵּר לְטַלְטֵל שְׁבִרֵיהֶם, וּבִלְבַד שִׁיְהִיו רְאוּיִם לְשׁוּם מְלָאכָה, כְּגוֹן שְׁבִרֵי עֲרִיבָה לִכְסוֹת בֶּהֶן הַחֲבִית וְשְׁבִרֵי זְכוּכִית לִכְסוֹת בֶּהֶן פִּי הַפֶּךְ; אֲבָל אִם אֵינָם רְאוּיִם לְשׁוּם מְלָאכָה, לֹא. **הגה:** וְאִם נִשְׁבְּרוּ בְּמִקוֹם שִׁיְכוּלִים לְהִזְיֵק, כְּגוֹן כָּלִי זְכוּכִית שֶׁנִּשְׁבְּרוּ עַל הַשְּׁלָחַן אוֹ בְּמִקוֹם שְׁהוּלְכִין, מִתֵּר לְטַלְטֵל הַשְּׁבִרִים כְּדִי לְפָנוּתָן שֶׁלֹּא יִזְקוּ בָּהֶם (כָּל בּוֹ וְהִגְהוֹת מְרַדְּכִי וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֲרָחוֹת חַיִּים).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

טלטול לבנים לבניין, ושברי כלי חרס

(קכ"ד ב') אמר רב נחמן: הני ליבני דאישתיו מביינא, שרי לטלטולינהו, דחזו למיזגא (להסב) עלייהו. שרגינהו (סידון זו על גב זו) ודאי אקצינהו (לצורך בניין אחר, ומוקצים הם).

(4) אמר רב נחמן אמר שמואל: חרס קטנה מותר לטלטל בחצר (ששכיחים שם כלים שהחרס הזה ראוי להם לכיסוי, ותורת כלי עליה). אבל בכרמלית - לא.

(2) ורב נחמן דידיה אמר: אפילו בכרמלית (ששכיח שיושבים שם, וראויה לכסות בה רוק). אבל ברשות הרבים - לא.

(3) ורבא אמר: אפילו ברה"ר (כיוון שבחצר כלי הוא, לא פוקע ממנו שם כלי גם במקום אחר).

אמר רב יהודה אמר שמואל: מגופת חבית שנכתתה (נשברה), מותר לטלטל בשבת.

תניא נמי הכי: מגופה שנכתתה, היא ושבריה מותר לטלטלה בשבת, ולא יספות (יתקן) ממנה שבר (להסיר בליטות ועוקצים) לכסות בה את הכלי, ולסמוך בה כרעי המטה (שבזה עושה כלי, ונחשב מכה בפטיש). ואם זרקה באשפה (ביטלה מתורת כלי) - אסור.

(ומקשה) אלא מעתה זריק ליה לגלימיה (בשבת לאשפה), הכי נמי דאסור (לטלטלו, הרי פשוט שאין הגלימה מתבטלת בכך)?! אלא (כך פירוש הברייתא): אם זרקה **מבעוד יום** לאשפה, אסורה (שגילה דעתו מאתמול שאינה כלי¹⁰).

גרסינן לעיל, **פרק כירה (מ"ו א')**:

מאי טעמא שרגא דנפטא שרי לטלטוליה? הואיל וחזיא לכסויי בה מנא.

אלא מעתה כל צרורות שבחצר מטלטלין, הואיל וחזיא לכסויי בהו מנא!

(ומבאר) הא, איכא תורת כלי עליה. הני, ליכא תורת כלי עליה.

שיטות הראשונים

טלטול חתיכת חרס שנשברה בחול: פסקו רי"ף, רמב"ם ורא"ש כרבא, שכיון דבחצר כלי הוא, בעלמא נמי לא פקע שם כלי מיניה, ומותר לטלטלו אף ברה"ר. וכן פסק השו"ע¹¹.

10. ביאר הריטב"א שגם מתחילה לא היתה הוה אמינא באמת להשוות גלימה שהיא דבר חשוב, והמבטלה בטלה דעתו אצל כל אדם, לשבר כלי. וכמו כן פשוט היה הדבר שלגבי גלימה גם אם זרקה מבעוד יום לאשפה, לא ביטלה בכך, ומותר לטלטלה. אלא לרווחא דמילתא נקט, שכל דבר שהיה מוכן בבין השמשות אגב אמו, שוב לא מועילה זריקה להוציאו מתורת כלי, כמו שפשוט הדבר וברור שבגלימה לכולי עלמא לא מועילה זריקתה לאשפה לבטלה מתורת כלי.

11. או"ח שח,ז. מקורות - רי"ף (מח ב בדפיו). רמב"ם (הל' שבת כו,ג). רא"ש (ס' ה).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזהש"ת
ט"ז תמוז תש"פ
מסכת: שבת | פרק: י"ז | דף: קכ"ד

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שח)

- ז. חתיכת חרס שנשברה בחל מפלי וראויה לכסות בה פלי, מתר לטלטלה אפלו במקום שאין פליים מצויים שם לכסותה בה; ואם זרקתה לאשפה מבעוד יום, אסור לטלטלה כיון שבטלה מהיות עוד פלי.
- הגה: ואפלו חזי לעני הואיל והקצוהו הבגדים שלהם אף על פי שהם עשירים, דמקצה לעשיר הוי מקצה לעני כמו שיתבאר סוף הסימן (ר"ן פ"ק במה אשה)
- ודוקא חתיכת חרס משום דאתיא משברי פלי, אבל דבר שאין בו שיכות פלי כגון צורות או אבנים אף על פי שראויים לכסות בהם פלי, אסור לטלטלם.
- הגה: וכל דבר שאינו פלי כלל, אסור לטלטלו אפלו לצרך גופו, כל שכן לצרך מקומו (מרדכי פ"ק דיום טוב).
- יז. לבנים שנשארו מהבגן, מתר לטלטלם דמעשה לא קימי לבגן אלא למזגא (פי' לסמך ולשבת עליהן) עליהן. ואם סדרן זה על זה, גלי אדעתיה שהקצן לבגן ואסור לטלטלם.